

University of Groningen

Application of the concept of 'Social Licence to Operate' beyond infrastructure projects

Jijelava, David

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

2019

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Jijelava, D. (2019). *Application of the concept of 'Social Licence to Operate' beyond infrastructure projects*. [Thesis fully internal (DIV), University of Groningen]. University of Groningen.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

მოკლე შეჯამება (SUMMARY IN GEORGIAN)

კონტექსტი

სოციალური ლიცენზია მოქმედებისათვის (Social Licence to Operate) ან, უბრალოდ, სოციალური ლიცენზია 1997 წლიდან გამოიყენება ინდუსტრიულ სექტორსა და აკადემიურ დისკურსში. მარტივად რომ ვთქვათ, სოციალური ლიცენზია მოქმედებისათვის არის მიდგომა, რომლის მიხედვითაც ვაანალიზებთ, თუ რამდენად მისაღებია ადგილობრივი მოსახლეობისთვის პროექტი, რომელიც უშუალო ზეგავლენას ახდენს მათზე. სოციალური ლიცენზიისთვის ამოსავალი წერტილი ადგილობრივი მოსახლეობის შეხედულებები და აღქმებია. არ აქვს მნიშვნელობა, რამდენად მასშტაბური ან მნიშვნელოვანია პროექტი. მთავარია, რომ ადგილობრივ მოსახლეობას პროექტის დაგეგმვის თუ განხორციელების პროცესებში მონაწილეობის შესაძლებლობა ჰქონდეს. არსებობს მრავალი მტკიცებულება, რომლის მიხედვითაც ადგილობრივი მოსახლეობის ინტერესების უგულვებელყოფა, გრძელვადიან პერსპექტივაში, პროექტს უფრო დიდ მატერიალურ ზიანს მოუტანს, ვიდრე მოსახლეობისგან სოციალური ლიცენზიის მიღება.

არ არსებობს სოციალური ლიცენზიის ერთგვაროვანი, საყოველთაოდ შეთანხმებული განმარტება. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, ტერმინი ფართოდ გამოიყენება და განსხვავებული მიდგომები და განმარტებები მრავლად არის შემუშავებული. შეიძლება ითქვას, რომ ეს ამ ცნების ძლიერი და, ამავდროულად, სუსტი მხარეცაა. სწორედ მისი მოქნილი ბუნება ხდის ამ ცნებას სხვადასხვა კონტექსტისათვის მიმზიდველს. მსოფლიოში მრავალ ინფრასტრუქტურულ და განვითარების პროექტთან ერთად, მნიშვნელოვანია, გავცდეთ ბიუროკრატიულ პროცედურებსა და მოუქნელ სტანდარტებს, შევიშალოთ სწორი ხედვა და მიდგომა, რომ ადგილობრივი მოსახლეობისათვის მნიშვნელოვანი საჭიროებები სათანადოდ იქნას გათვალისწინებული. მეორე მხრივ, სოციალური ლიცენზიის ჩარჩოს სუსტი მხარე იმაში მდგომარეობს, რომ მისი მოქნილობა პროექტის განმახორციელებლებმა შესაძლოა საზოგადოების შეცდომაში შეყვანის მიზნით გამოიყენონ.

მიუხედავად ამისა, სოციალური ლიცენზიის მიდგომის დახვეწა, მისი ძირითადი კომპონენტების შესწავლა და კონკრეტული შემთხვევების ანალიზი უფრო კარგად გაზომვადი და გამოსადეგი თეორიული ჩარჩოს შექმნაში დაგვეხმარება. სწორედ ეს არის წინამდებარე დისერტაციის მიზანი. ამისათვის მე ბუტილიე და თომსონის მიერ შემუშავებული მოდელი ავიღე და სამი მთავარი ცნება - ლეგიტიმურობა, დამაჯერებლობა და ნდობა - გამოვიყენე.

სადოქტორო კვლევის მიზანს წარმოადგენდა სოციალური ლიცენზიის ცნების გააზრება, და იმის შეფასება, თუ რამდენად გამოსადეგია სოციალური ლიცენზიის მიდგომა არა მხოლოდ მასშტაბურ ინფრასტრუქტურული პროექტებთან, არამედ არაკომერციულ, არასამთავრობო პროექტებთან მიმართებაში. საკვლევ კითხვებზე პასუხის გასაცემად თომსონისა და ბუტილიეს მიერ შემუშავებული სოციალური ლიცენზიის

მოდელის მოდიფიცირებული ვერსია გამოიყენე, რომელიც საქართველოში ორ ინფრასტრუქტურულ და ორ არასამთავრობო პროექტთან მიმართებაში გავაანალიზე.

ჩემი კვლევის მიგნებებიდან გამომდინარე, ორი ზოგადი დასკვნის გამოტანაა შესაძლებელი. პირველი, როდესაც სოციალური ლიცენზიის მიდგომას არსებულ პროექტთან მიმართებაში (პროექტის ტიპის მიუხედავად) რეტროაქტიულად ვიყენებთ, იგი გვეხმარება გავიგოთ, თუ რამდენად ლეგიტიმური, დამაჯერებელი და სანდოა პროექტი. მიდგომა გვეხმარება გავაანალიზოთ პროექტის განმახორციელებლების კონკრეტული ქმედებები. მეორე მხრივ, სოციალური ლიცენზიის მიდგომის პროაქტიულად გამოყენების შემთხვევაში, შესაძლებელია გამოწვევების წინასწარი იდენტიფიცირება და მათი თავიდან აცილება.

კვლევის დიზაინი

სოციალური ლიცენზიის ცნება თავისი არსით ინტერ-დისციპლინარულია. ის გარემოზე სოციალური ზეგავლენის შეფასების (Social Impact Assessment) დისკურსის და მისი მომიჯნავე სფეროებთან მჭიდროდაა დაკავშირებული, როგორცაა, მაგალითად, განვითარების პროექტებით გათვალისწინებული ადგილმონაცვლეობა და განსახლება (Development Induced Displacement and Resettlement). მაგრამ მას კორპორატიული სოციალური პასუხისმგებლობის (Corporate Social Responsibility), სტეიკჰოლდერთა ჩართულობის (Stakeholder Engagement), ჰუმანიტარული დახმარების (Humanitarian Assistance), და მონიტორინგის და შეფასებისა (Monitoring and Evaluation) დისკურსის ჭრილშიც ხშირად განიხილავენ.

სოციალური ლიცენზიის შესახებ ლიტერატურა სწრაფად მზარდია, თუმცა, ჯერ კიდევ, ძირითადად ინდუსტრიულ სექტორში გამოიყენება და ნაკლებად -- არაკომერციულ და არასამთავრობო პროექტებთან მიმართებაში. თავდაპირველად, სოციალური ლიცენზია ხშირად გამოიყენებოდა წიაღისეულის მომპოვებელი პროექტების კონტექსტში, შემდგომ უკვე აკადემიაშიც დამკვიდრდა და მკვლევრებმა ამ ცნების გამოყენება სხვა სექტორებთან მიმართებაშიც დაიწყეს, როგორც არის, მაგალითად, მეტყვეობა. წინამდებარე დისერტაციაში მე ვასაბუთებ, რომ სოციალური ლიცენზიის ცნების გამოყენება ყველა იმ პროექტთან მიმართებაში უნდა მოხდეს, რომელიც ადგილობრივ მოსახლეობაზე მნიშვნელოვან ზეგავლენას ახდენს. მათ შორის არაკომერციული და მთავრობის მიერ დაფინანსებული პროექტებიც იგულისხმება.

დისერტაციაში ნაჩვენებია, რომ მნიშვნელოვანია სოციალური ლიცენზიის მიდგომა როგორც ინდუსტრიულ, ისე არაკომერციულ პროექტებში გამოიყენებოდეს. ამასთან, მე ვამტკიცებ, რომ სოციალური ლიცენზიის მიმართ აუცილებელია უფრო ნიუანსური მიდგომის შემუშავება და ისეთი საკითხების ჩართვა, როგორიც, მაგალითად, გენდერია. ასეთი მიდგომა ამცირებს რისკს, რომ კომპანიები სოციალური ლიცენზიის საკითხის თავიდან არიდებისა და საკუთარი ქმედებების გამართლების მიზნით გამოიყენებენ.

წინამდებარე სადოქტორო კვლევა ოთხი სხვადასხვა შემთხვევის შესწავლას მოიცავს. თითოეული შემთხვევისათვის მონაცემები ცალ-ცალკე შეგროვდა. კვლევის ყველა ეტაპი საქართველოში ჩატარდა, რაც რამდენიმე მიზეზით არის განპირობებული. პირველი, როგორც საქართველოს მოქალაქე და მკვლევარი, რომელიც კვლევით ორგანიზაციაში 2009 წლიდან მუშაობს, დამატებით ინფორმაციას ვფლობ ქვეყნის კერძო და არაკომერციული პროექტების შესახებ; მეორე, ნიდერლანდების სასტიპენდიო პროგრამა NUFFIC-ის პირობის მიხედვით დოქტორანტის ფოკუსში სწორედ საქართველო უნდა მოქცეულიყო; და საბოლოოდ, შესასწავლი შემთხვევების ერთი ქვეყნის შიგნით შერჩევა სოციალური ლიცენზიის შესახებ შედარებისა და დასკვნების გამოტანის შესაძლებლობას იძლევა.

მონაცემები ძირითადად 2012 წლიდან 2017 წლამდე დროის მონაკვეთში შეგროვდა. თუმცა, BP-ის შესახებ სტატიისათვის წინა კვლევის მონაცემები ხელახლა იქნა გამოყენებული. კვლევის განმავლობაში, დროის უდიდესი ნაწილი საქართველოში გავატარე, რამაც საშუალება მომცა ყურადღებით დავეკვირვებოდი მიმდინარე პროცესებს. ქვემოთ წარმოდგენილი თითოეული სტატიის მეთოდოლოგიას მიმოვიხილავ.

თეზისის სტრუქტურა

შესავლისა და დასკვნითი ნაწილის გარდა, დისერტაცია ოთხი თავისაგან შედგება, რომლებიც ლოგიკურად ებმის ერთმანეთს. პირველი ორი თავი კერძო პროექტებს შეეხება, რადგან სოციალური ლიცენზია, ძირითადად, ამგვარ კონტექსტში გვხვდება. ეს საშუალებას გვაძლევს გამოვიტანოთ დასკვნები და მიგნებები ისეთ სფეროებს მივუსადაგოთ, როგორც არასმთავრობო ორგანიზაციების საქმიანობაა. მეოთხე და მეხუთე თავებში აქცენტი გაკეთებულია სოციალური ლიცენზიის ცნების არაკომერციულ კონტექსტში გამოყენებაზე. ოთხივე თავში მთავარი დასკვნაა, რომ ადგილობრივი მოსახლეობისთვის არსებითია პროექტის ლეგიტიმურობის, დამაჯერებლობისა და ნდობის საკითხები, მიუხედავად იმისა პროექტი კომერციულია თუ არა. გარდა ამისა, გრძელვადიან პერსპექტივაში, სოციალური ლიცენზიის მიდგომის გამოყენება პროექტის განმახორციელებლებისთვისაც შეიძლება სასარგებლო იყოს. ქვემოთ წარმოდგენილია თითოეული თავის მიმოხილვა.

მეორე თავში - „ლეგიტიმურობა, დამაჯერებლობა და ნდობა როგორც სოციალური ლიცენზიის ძირითადი კომპონენტები: BP-ის პროექტების ანალიზი საქართველოში“ - განვმარტავ სოციალური ლიცენზიის ცნებას და თომსონიასა და ბუტილიეს მოდელზე დაყრდნობით ვავითარებ თეორიულ მოდელს. კონკრეტულად კი, ლეგიტიმურობის, დამაჯერებლობისა და ნდობის ცნებებზე ვამახვილებ ყურადღებას. შემდგომ ეტაპზე, აღნიშნულ კონცეპტს საქართველოში BP-ის საქმიანობას ვუსადაგებ (ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანი და სამხრეთ კავკასიის მილსადენის პროექტები). როგორც აღმოჩნდა, ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ მოქმედებისათვის სოციალური ლიცენზიის გაცემა რამდენიმე ფაქტორმა განაპირობა. მათ შორის არის: კომპანიის რეპუტაცია და დამაჯერებლობა; ინფორმაციის სწორად მიწოდება იმის შესახებ, თუ რატომ არის პროექტი მნიშვნელოვანი ქვეყნისა და ადგილობრივი მოსახლეობისთვის; ადგილობრივ

მოსახლეობასთან უწყვეტი ინტერაქცია; იმ ადგილობრივი ორგანიზაციების გაძლიერება, რომლებიც პროცესების მონიტორინგს ახორციელებენ; გამჭვირვალობის გაზრდის მიზნით საერთაშორისო მეთვალყურეობის მექანიზმების გამოყენება. ქართულ და საერთაშორისო კონტექსტებში აღნიშნული ქეისი ერთგვარ ათვლის წერტილს წარმოადგენს იმის განსასაზღვრად, თუ როგორი შეიძლება იყოს, ან როგორი უნდა იყოს სოციალური ლიცენზია. BP-ს პროექტები მრავალი გამოწვევის წინაშე დგას, მაგრამ აღნიშნული გამოცდილება კერძო, სამთავრობო და არასამთავრობო პროექტებისათვის კარგ გაკვეთილს წარმოადგენს.

მესამე თავში - „როგორ მოხდა მოქმედებისათვის სოციალური ლიცენზიის ნაკლებობის შედეგად მასშტაბური პროექტის შეჩერება: თომსონისა და ბუტილიეს მოდელის მართებულობის შემოწმება“ - განხილულია სოციალური ლიცენზიის წარუმატებელი შემთხვევა. ანალიზი საქართველოში ხუდონის ჰიდროელექტროსადგურს შეეხება და შემდეგ კითხვებს პასუხობს: რამ განაპირობა პროექტისათვის სოციალური ლიცენზიის ნაკლებობა და რას გვასწავლის აღნიშნული გამოცდილება. კვლევაში ვამტკიცებთ, რომ თუკი პროექტის წარმომადგენლების მხრიდან სოციალური ლიცენზიის პრინციპები უგულვებელყოფილია, ადგილობრივ მოსახლეობასთან კონფლიქტისა და პროექტის გადავადების რისკი უფრო მაღალია. აღნიშნულ შემთხვევის შესწავლაზე დაყრდნობით შეიძლება ითქვას, მთავარი ფაქტორები, რომელიც სოციალური ლიცენზიის წარუმატებლობას განაპირობებს შემდეგია: ადგილობრივი მოსახლეობისათვის პროექტის მართებულობის შესახებ ცხადი არგუმენტების ნაკლებობა; გამჭვირვალობის ნაკლებობა; ადგილობრივ მოსახლეობასთან ეფექტური, ხარისხიანი ინტერაქციის ნაკლებობა; ტექნიკური კომპეტენციის დემონსტრირების და სოციალური ღირებულებების ნაკლებობა.

მეოთხე თავში - „სოციალური ლიცენზიის შეფასება ჰუმანიტარული ორგანიზაციების პროექტებში: სამცხე-ჯავახეთში მერსი ქორის საქმიანობის შესწავლა“ - აქცენტი არაკომერციულ კონტექსტზე კეთდება. ჩემი მიზანი იყო გამოვო, თუ რა უწყობს ხელს ადგილობრივ მოსახლეობაში სოციალური ლიცენზიის არსებობას როდესაც კონტექსტი ჰუმანიტარულ ინტერვენციას შეეხება. ძირითადი თემები, რომელიც ანალიზის პროცესში გამოიკვეთა, შემდეგია: გამჭვირვალობა და ანგარიშვალდებულება, ინფორმაციაზე ხელმისაწვდომობა, სიახლეების პოტენციური სარგებელი და საფრთხეები, ქცევის ტრადიციული წესების შეცვლა, სესხებთან და გრანტებთან დაკავშირებული რისკები და შუამავლების საიმედოობა. მიუხედავად იმისა, რომ არასამთავრობო ორგანიზაციის პროექტები ადგილობრივებზე მცირე ფიზიკურ ზემოქმედებას ახდენენ, მათ აქტივობას მოსახლეობაზე გრძელვადიანი სოციალური და ეკონომიკური გავლენის მოხდენა შეუძლია. ამგვარად, არასამთავრობო ორგანიზაციების პროექტებისათვის თანაბრად მნიშვნელოვანია, რომ თავიანთი საქმიანობისათვის ადგილობრივი მოსახლეობისაგან სოციალური ლიცენზია მოიპოვონ.

მეხუთე თავში - „სოციალური ლიცენზია მოქმედებისათვის გენდერის ჭრილში: ჰუმანიტარულ პროექტებში ქალთა ინტერესების გათვალისწინება: ძირითადი

გამოწვევები“ - აქცენტი ისევ არასამთავრობო ორგანიზაციაზე კეთდება. ამ თავში სოციალური ლიცენზიის ცნების ანალიზი გენდერული პერსპექტივიდან არის წარმოდგენილი. ქალები ზოგადად, მთლიანი მოსახლეობისაგან განსხვავებული გამოწვევების წინაშე დგანან. ეს განსაკუთრებით ტრადიციულ გარემოში - სოფლად მცხოვრებ ქალებს ეხებათ. ამ თავში, ექვსი ძირითადი გამოწვევა გამოიკვეთა: კულტურული პროტოკოლები და გენდერული როლები ქალების ისედაც არასახარბიელო ტრადიციულ მდგომარეობას კიდევ უფრო განამტკიცებენ და აუარესებენ; ქალებსა და ადგილობრივ ხელისუფლებას შორის არსებული ურთიერთობები ქალების შესაძლებლობებს ზღუდავენ; დამატებით ბარიერებს ქმნის ქალების შეზღუდული მობილობაც; არსებობს გენდერული განსხვავებები ინფორმაციაზე და რესურსებზე ხელმისაწვდომობის თვალსაზრისით; ფინანსურ რესურსებზე წვდომის მიზნით ეწევიან ქალების ექსპლუატაციას; კაცების გადინება ნიშნავს, რომ ბევრი ქალი მოწყვლადობის გაზრდილი რისკის ქვეშაა და შესაძლოა ჰუმანიტარული პროექტებიდან სარგებელი ვერ მიიღოს.